

Streuvels en het raadsel van de familie Gezelle

Piet Couttenier, KANTL

Samenvatting

Het artikel onderzoekt de mogelijke verwantschap tussen de families Gezelle en Lagae, een hypothese die in 1990 werd geformuleerd maar nog nooit grondig werd getoetst. Eerst analyseren wij de aanwijzingen in de autobiografische geschriften en de familiechroniek van Stijn Streuvels. De hypothese lijkt bevestigd te worden door opvallende parallellen en suggesties in Streuvels' roman *Levensbloesem* (1937). Vervolgens zetten wij de meest relevante biografische gegevens op een rijtje over de relatie tussen de families Lagae en Gezelle. Uiteindelijk wordt aan de hand van resultaten van wetenschappelijk genetisch DNA-onderzoek het 'raadsel' opgelost. Ten slotte gaan wij nog na wat die uitkomst betekent voor het werk van Gezelle en Streuvels.

Abstract

This article investigates the possible relationship between the families Gezelle and Lagae which was hypothesized in 1990, but was never seriously checked. Firstly we look at indications in the autobiographic writings of Stijn Streuvels, who also wrote a chronicle of the Gezelle family. More indications and proofs seem to be found in a late novel by Streuvels, *Levensbloesem* (1937). Next we list all the points concerning the biography of some members of the family Lagae and their relations with the Gezelle family. Finally we present the result of a scientific genetic investigation by which the 'secret' is solved. With these results we gain insight in the works of Gezelle as well as Streuvels.

Email
piet.couttenier@
uantwerpen.be

DE HYPOTHESE VAN LAGRAIN

Op 11 juli 1990 hield Robert Lagrain een feestrede bij de onthulling van het nieuwe borstbeeld van Guido Gezelle te Kortrijk, een kopie van het ontvreemde oorspronkelijke beeld van Jules Lagae dat in 1902 naast de

O.-L.-Vrouwkerk als monument was opgericht. Bij de verwijzing naar de goede banden tussen de families Lagae en Gezelle verduidelijkt Lagrain in een voetnoot bij de gepubliceerde tekst: ‘Er is zelfs verwantschap aan te wijzen tussen de Lagae’s en de Gezelle’s dank zij ergens een gemeenschappelijke stammoeder. Het kan niet ontkend worden dat Guido Gezelle een Lagae-hoofd had, als men bepaalde foto’s uit het familie-album Lagae bekijkt’ (Lagrain, 1990, p. 115). Op een vergadering van het Guido Gezellegenootschap van 4 mei 1991 illustreerde hij die bewering aan de hand van een foto van de Roeselaarse advocaat en bankier Charles Lagae-De Geest, zoon van notaris-burgemeester Frans-Constantinus Lagae, omringd door zijn kinderen en kleinkinderen (fig. 1). De foto dateert van ca. 1885-1889. Lagrain voegde ter vergelijking een foto van Gezelle bij (naar het borstbeeld door Jules Lagae) om de frappante fysieke gelijkenis aan te tonen. Volgens Lagrain leverde de foto het ultieme en evidente bewijs.

Robert Lagrain (1928-1999) onderzocht de geschiedenis van de familie Gezelle op een manier die hem heel eigen was, namelijk bijzonder secuur, piëteitsvol zelfs.¹ Als student te Leuven hielp hij al in 1960 Stijn Streuvels met bijzonderheden over de familie Devriese voor diens *Kroniek van de familie Gezelle*. Van 1975 dateert zijn studie over de moeder van Guido Gezelle. De materie hield hem bezig tot op het eind van zijn leven. Eerst hield hij zijn hypothese over de Gezelliaanse verwantschappen binnenskamers: Christine D’haen vertrouwde mij toe dat Lagrain zijn ‘geheim’ in haar huis in de Nieuwe Gentweg persoonlijk was komen bevestigen en ook nog de anekdote in petto had als zou Streuvels tijdens een bezoek aan het Gezellemuseum, staande voor Jules Lagae’s borstbeeld van Guido Gezelle, ooit zelf hebben gezegd dat hij Lagae-bloed in zich had. Dat de anders zo bedachtzame Lagrain zijn stelling met zoveel aplomb echter ook in het openbaar verkondigde en verdedigde, mag wel verbazing wekken. Merkwaardig is ook dat die hypothese nooit verder ernstig is onderzocht.

De vraag die we hier duidelijk willen stellen is: was Gezelle inderdaad een Lagae? Is er een afdoend bewijs te vinden voor de ‘verwantschap’ waarover Lagrain zo stellig spreekt? Klopt die hypothese? Is hierover objectieve kennis te achterhalen of is alles op speculatie gebaseerd? Het antwoord kan nuttig zijn voor toekomstige onderzoekers.

¹ Het woord is van Christine D’haen. Zie: D’haen, 1978, p. 49.

Fig. 1. De familie Charles Lagae-De Geest

DE MEMOIRES VAN STREUVELS

Het ligt voor de hand dat we onze zoektocht starten bij Streuvels, de kroniekschrijver van de familie. Net vóór de Tweede Wereldoorlog begon Streuvels aan een groot autobiografisch project. Het eerste deel, *Heule*, verscheen in 1942. Hij was toen eenenzeventig jaar. Het werd gevolgd door *Avelghem* (1946), *Ingoyghem I* (1951) en *Ingoyghem II* (1957). Wat hij daarin over familiale kenmerken schreef werkte hij verder uit in zijn *Kroniek van de familie Gezelle* (1960).² Hij was inmiddels net geen negentig.

Naar eigen zeggen begon Streuvels aan die uitgebreide cyclus – in de postume dundrukuitgave van het vierdelig *Volledig werk* (1971-1973) beslaan die herinneringen meer dan 900 bladzijden – voor zijn plezier. In juni 1939 schrijft hij dat al aan Emmanuel de Bom en herhaalt dat in een brief van 30 oktober 1941 aan Ernest Claes: ‘Aan dat Heule-boek heb ik veel plezier – en gij zult

² Voor literatuur, zie de uitgebreide ‘Inleiding’ (door Garnt Stuiveling) op *Volledig werk IV* (Streuvels, 1973, p. 7-164 en diverse artikelen in drie opeenvolgende jaarboeken van het Streuvels genootschap die aan de cyclus zijn gewijd: De Smedt 2011, 2012 en 2013a.

er niet min leute aan beleven – het is voor *mezelf* geschreven – (na 70 jaar mag men de botten vegen aan 't lezend publiek!').³ In de moeilijke oorlogsjaren was het voor Streuvels overigens een middel om zijn tijd nuttig te besteden. Na een lange reeks fictieboeken had hij blijkbaar nood aan het vastleggen van feiten uit het verleden. 'Om romans te schrijven vind ik de huidige tijdsomstandigheden, waarin de heele wereld aan waanzin lijdt, ongeschikt. Ik werk, gelijk Grasset het zegt: "pour mon plaisir" – en als men dat kan doen, is men gelukkig',⁴ schrijft hij in een brief van 25 februari 1940 aan 'Nesten' Claes. In diezelfde brief heeft hij het over een trilogie Heule-Avelghem-Ingoyghem (die hij blijkbaar toen al voor ogen had), en die hij karakteriseert als 'impressionistische jeugdherinneringen'. In de inleiding op *Heule* – die hij in een opdracht aan Joris Vriamont een 'kinderbiecht'⁵ noemt – spreekt hij in dezelfde bewoordingen en motiveert hij zijn memoires tegenover werk van historici als volgt: '[M]ij is het eerder te doen om 't geen ik zelf op mijn geboortedorp heb beleefd – de drang zal het zijn om de dingen uit het verleden, die met ons wezen vergroeid zijn, voor de vergetelheid te redden en in leven te houden.' (Streuvels, 1973, p. 725). Naarmate de feiten dichter bij het moment van redactie kwamen, raakte het schrijfplezier wel vermengd met angst om teveel van zijn innerlijke persoon te moeten prijsgeven. In *Ingoyghem* aarzelt de schrijver voortdurend tussen zelfanalyse en documentaire. (De Geest en Verstraeten, 2013). Zijn *Kroniek van de familie Gezelle* noemde Streuvels in een opdracht een 'gewetensonderzoek'.⁶ Al met al zijn de vijf boeken veel meer dan een reeks persoonlijke herinneringen die louter om het plezier of uit nostalgie zijn opgetekend. Het gaat om een ware autobiografie van Streuvels, als persoon én auteur. Het is ook een soort 'familieroman' die op een heel bijzondere manier met het verhaal van de genese van de schrijver verbonden wordt.

We moeten er rekening mee houden dat Stijn Streuvels debuteerde in een literair klimaat waarin het literaire denken belangrijke impulsen onderging van de revolutionaire wetenschappelijke ontwikkelingen die zich in de loop van de negentiende eeuw hadden voorgedaan. Denken we maar aan de invloed van evolutionaire theorieën (zoals het darwinisme) op de naturalistische

³ Schepens, 1971, p.107 en De Smedt, 2013b, p. 203-204.

⁴ De Smedt, 2013b, p. 194-195. 'Collection Pour mon plaisir' was in de jaren 1930 een reeks van de Parijse uitgeverij Bernard Grasset (p. 290).

⁵ Thiers, 2011, p. 49.

⁶ Opdracht aan Richard Callens (1881-1970) in een exemplaar van *Kroniek van de familie Gezelle* (*Veilingcatalogus Van de Wiele*, Brugge, 22.03.2014, p. 19).

roman in Frankrijk, Nederland en België en de grote gevoeligheid voor erfelijkheidstheorieën die literatoren zoals Zola aan de dag legden om pathologische afwijkingen en fenomenen van degeneratie te bestuderen. Een nieuwe generatie van symbolisten en metafysisch geïnspireerde schrijvers beantwoordden dit erfelijkheidspessimisme en determinisme met optimistische ideeën over regeneratie en herbronning.⁷ Ook de fictieve en autobiografische teksten van Streuvels kan men volgens ons herlezen in het licht van dit boeiende en complexe debat. Treffend is in ieder geval dat in zijn memoires de erfelijkheidswetten en de invloed van het milieu cruciale elementen zijn. In zijn autobiografie vraagt hij zich af: wie ben ik, hoe ben ik schrijver geworden en welke condities hebben dit bepaald? Daarbij spelen de familiale erfelijkheid, de afstamming en de eigenaardigheden van het geslacht of stam én het milieu – het opvoedingssysteem is een bijzonder aandachtspunt – een belangrijke rol. Ook bij Streuvels is het determinisme echter niet eenzijdig. De conditionering werkt niet louter negatief; er zijn ook lichtpunten en ontspanningsroutes.

Erfelijkheid

Laten we beginnen met de negatieve pool. De herinneringen van Streuvels hebben ontegensprekelijk een pessimistische inslag. Dat blijkt niet alleen uit de gepubliceerde memoires en de *Kroniek van de familie Gezelle*, maar ook uit een in handschrift overgeleverd dag- en notitieboek, *Heule – Avelghem – Ingoyghem*, dat de auteur vanaf februari 1950 bijhield en waarvan fragmenten werden gepubliceerd in het naschrift van Luc Schepens' *Kroniek van Stijn Streuvels* (1971), het bibliofiele boekje *Nulla dies sine linea* (1989) en een artikel van Ludo Simons uit 1997.⁸ Daar is dat pessimisme zelfs prominent aanwezig, al geeft hij zich bij zijn zelfanalyse niet over aan zelfbeklag. De algemene teneur is: geluk is relatief, het is nog niet zo slecht geweest, met dank aan het schrijverschap: 'Het werd geleidelijk een verstrooiing en een

⁷ Zie Kemperink, 2001, Tollebeek e.a., 2003, De Bont, 2008, p. 153-154 en Van den Berg & Couttenier, 2009, p. 702-706. Voor de Britse context: Levine, 1988.

⁸ *Heule – Avelghem – Ingoyghem*. Dag- en notitieboek van S. Streuvels, handschrift, 345 p. Letterenhuis, Antwerpen, S 935H / oud nr. AMVC 166953. Geconsulteerd met toestemming van de familie. Fragmenten gepubliceerd in Schepens, 1971, p. 137-147 en Burssens, 1989. Simons noemde het een memoriaal, eerder dan een dagboek (Simons, 1997, p. 162). Het bestaat uit diverse citaten uit brieven en dagboeken van (vooral) Franse auteurs, reflecties en beschouwingen. Wij citeren hier uit het originele handschrift tekstfragmenten op blz. 85-87, 135, 160, 121-123 en 107. De weergave is diplomatisch.

genot – een ontlasting daar vrij nu met me-zelf te kunnen uitspreken’. Toch is er óók iets als een fundamentele ontevredenheid over gemiste kansen, zoals blijkt uit volgend citaat:

Het komt me soms voor dat mijn leven een vergissing is geweest – de mogelijkheid dat het anders had kunnen zijn: ware ik nu van andere ouders geboren – of waren mijn ouders in een anderen stand – of was ik eene van die personen die van in hun eerste jeugd den drang voelen en alles doorzetten om er boven op te komen – die met ambitie geboren worden... Ik voel soms het gebrek van een classieke opvoeding[,] grondige kennis van veel talen – die een mensch volmaken – algemeene cultuur, die een open blik geven, durf – over de wereld reizen, betrekkingen met personaliteiten, gemak van verkeer – iets voortbrengen van beteekenis voor de samenleving, naam maken, vermaardheid – Wat had het niet alles kunnen worden, en dan: de levensloop gewijzigd door andere ontmoetingen...Maar, gelijk het nu geweest is, valt er niet over te klagen.

Geluk is betrekkelijk en ’t is te zien wat men er van verlangt – tevreden zijn is alles. Er blijft enkel nu en dan iets opduiken als spijt of wroeging – veel verzuimd te hebben – uit reden van toestanden en omgeving – van al wat ik heb voortgebracht, het “eigenlijke”[,] het essentiele er niet is gekomen – Alsof hetgeen ik uitgericht heb van een ander ware, en ’t geen ik in mij heb, er binnen gebleven is, onontbolsterd, bij gebrek aan algemeene opleiding en geleerdheid. Ik heb maar enkel met de oogen open, rondgekeken, nagedacht en geleefd – tot op zeker gevorderden leeftijd – zonder het leven, het bestaan ernstig op te nemen, er den ernst, de heiligheid van te beseffen – geleefd als een plant die groeit, bloeit en vruchten voortbrengt – passief – opnemen, laten gaan – gelijk de dingen zich voordoen. Maar toch daarmee alles, blijft het vermoeden, de zekerheid dat er in mijn geval iets niet tot zijn recht is kunnen komen. Iets dat er aanwezig was, en door omstandigheden onbenut is gebleven.

Afkomst en determinerende omstandigheden – ‘toestanden en omgeving’ – blijken een zware last uit het verleden te zijn. Ze hebben ervoor gezorgd dat hij nog te weinig in zijn schrijverschap heeft geloofd: hij heeft te veel tijd verspild met in huis ‘huisknecht’ te zijn, ten koste van zijn eigen vak en literair werk. ‘Het heeft mij aan ambitie ontbroken’ klaagt hij. Hij is ‘klein-burgerlijk gebleven’, omgeven ‘in een milieu van kleinzielige menschen vol argwaan’. Niet alleen op professioneel vlak, maar ook op

emotioneel vlak voelt hij een nijpend tekort. Zo heeft hij de ware vriendschap gemist:

Maar nu ik naga en de een na den ander beschouw, komt het me voor in heel mijn leven 't geluk niet gekend te hebben een "echten" vriend te bezitten – een echten, waarmeê men heelemaal eens is, alles zeggen mag, zich heelegansch overlevert – de vriendschap in den waren zin gelijk ik het gezien heb soms bij anderen uit den goeden tijd van de kerels uit den Zwijgenden Eede – en b.v. lijk bij Vermeyleylen & Hegen-scheidt [...] Of het nu ligt aan het toeval of geschikte persoon die mij een "vriend" had kunnen zijn, in mijn leven niet ontmoet te hebben, - ofwel aan mijzelf, mijn aard en karakter van geslotenheid en gebrek aan vertrouwelijke overgave – de familie-trek van schommelen tus-schen drang naar mededeeling eenszijds en het daaropvolgend gevoel om weer in de schelp opgesloten te blijven en alle tegemoetkoming af te wijzen – 't een gelijk het ander zal wel oorzaak geweest zijn dat mij het geluk van "l'âme sœur" niet gekend te hebben.⁹

Hij spreekt van een 'redelooze schuchterheid' en een 'schaamtegevoel' dat hem weerhield om aan anderen zijn gedachten en innerlijke gevoelens mee te delen. Een verklaring ziet hij in een mix van factoren: hij houdt rekening met het toeval of het lot, maar verder zoekt Streuvels de oorzaak toch vooral in de werking van een aantal 'objectieve' elementen om dit persoonlijke tekort in zijn leven te verklaren: zijn omgeving, de omstandigheden waarin hij is grootgebracht en vooral zijn aard en karakter, een complex dat hij voorstelt als een familiale eigenschap.

In zijn *Kroniek van de familie Gezelle* heeft Streuvels die 'familie-trek' openlijk op de onderzoekstafel gelegd. Hij exploreert daarin vrij systematisch de over-erfbare eigenschappen die volgens bepaalde wetmatigheden – de zogenaamde erfelijkheidswetten – binnen een familie op de opeenvolgende generaties kun-nen worden overgedragen: in principe zijn dat de directe erfelijkheid (van ouders op kinderen), de indirecte erfelijkheid (overdracht van zijdelingse ver-wanten, bijvoorbeeld van ooms en tantes), het atavisme en de erfelijkheid via invloed.¹⁰ Uiteraard doet Streuvels dat niet helemaal volgens het boekje – strikt

⁹ De 'Swighenden Eede' was vanaf ca.1880 een klein geheim eedverbond van Vlaamsgezinde priesters en leken rond Hugo Verriest en het tijdschrift *De Vlaamsche Vlagge*, met figuren als Alfons van Hee, Karel Blancke, Alfons Depla, Emiel Lauwers e.a.

¹⁰ De erfelijkheidstheorie vormt een van de bouwstenen van de wetenschappelijke methode van het naturalisme en is sterk beïnvloed door het werk van Prosper Lucas, *Traité philosophique*

genomen komen de twee laatstgenoemde factoren niet aan bod¹¹ – maar er zit wel een systeem in zijn gedocumenteerde verkenning. Ook hij gaat min of meer te werk als een naturalistische schrijver-arts in de lijn van Zola die op experimentele wijze een familie onderzoekt. Hij volgt een chronologisch schema om de genealogische geschiedenis van de familie Gezelle te bespreken. Eerst de Gezelle-stam: grootouders, ooms en tantes, ‘het jongere geslacht’, neven en nichten en vervolgens de combinatie van de stam Gezelle met de tak (de ‘stake’) Lateur, waarvan hij de nazaat is. Uit dit ‘onderzoek’ distilleert hij de gemeenschappelijke erfelijke kenmerken die bij de diverse leden van de familie opduiken, muteren en verdwijnen. Streuvels stelt de oefening dan ook voor als een soort therapie. In de bende kleinkinderen – zo stelt hij finaal tevreden vast – ‘is er aan al de facetten van hun wezen niets te merken dat aan erfelijkheid herinnert.’ Streuvels presenteert zich na het verlossende schrijfproces als de ‘laatste erfelijk belaste’ – de ultieme schakel in de hereditaire lijn – die de hebbelikheden van de familie zal ‘ten grave dragen’ (Streuvels, 1973, p. 1629).

Dat maakt de last die hij tijdens zijn leven zelf gedragen heeft er wel niet minder om. De genoemde ontevredenheid van de oudere Streuvels zal zeker te maken hebben met het geleden leed van de ‘erfelijk belaste’, beladen met de typisch Gezelliaanse inhibitie in de beleving en communicatie van intieme emotionaliteit of ‘de terughouding, de schuchterheid om tegenover het eigen volk iets te laten doorschemeren van ’t geen tot de inwendige mens behoort; schuwheid om vertrouwelijk te doen onder naastbestaanden’ (p. 1519). Vooral via directe erfelijkheid heeft de generatie vóór die van Stijn Streuvels/Frank Lateur de ‘hebbelikheden’ die ze ‘van vader en moeder

et psychologique de l'hérédité naturelle (1847-1850). Zie hiervoor: Kemperink, 1993. Op de laatste bladzijden van zijn *Kroniek* verwijst Streuvels naar de erfelijkheidswetten van Mendel, die ‘wel doorslaande mutaties meegebracht hebben’ en ervoor hebben gezorgd dat de erfelijke familiale ‘hebbelikheden’ in de jonge generatie verdwenen zijn. Of Streuvels deze theorieën systematisch heeft bestudeerd is ons niet bekend. In de bibliotheek van Streuvels vonden we enkele titels die wijzen op een interesse voor het onderwerp, zij het niet op doorgedreven studie: een werk van Nordau, *Seelen analysen*, 1893, en twee bekende ongedateerde werken van Darwin, *Reise eines Naturforschers en Die Geschlechtliche Zuchtwahl* [= The Descent of Man]. We consulteerden een lijst (titels op p. 32 en 49) met boeken uit het Lijsternest, nog opgesteld door Luc Schepens. Met dank aan Jeroen Cornilly, collectiebeheerder Provinciale Bibliotheek Tolhuis, Brugge.

¹¹ Atavisme, d.i. het opnieuw optreden van anatomische kenmerken die bij vroegere evolutionaire voorouders aanwezig waren, maar bij de directe voorouders verloren waren gegaan, komt niet voor. Streuvels begint zijn *Kroniek* met de mededeling dat er over de voor- of overgrootouders in de ‘Gezellestam’ niets bekend is. Evenmin is er sprake van vormelijke veranderingen die overerfbaar zijn onder invloed van het milieu.

hadden meegekregen' ontwikkeld. Dat heeft verder 'als een fatum op de hele familie zijn stempel [...] gedrukt.' (p. 1544) Alles wat aan de intieme kant lag, bleef binnen de familie 'onuitgesproken' (p. 1520), met alle gevolgen van dien. Streuvels stelt die neurotische inhibitie bij zowel de oudere als zijn eigen generatie vast. Schrijnend is bijvoorbeeld het beeld dat hij in zijn familiechroniek schetst van zijn nicht Maria Gezelle (zie fig. 2), jongste dochter van Guido's broer Romain, die de typische geremdheid in extreme mate bezat:

Zij was anders een flink meisje, de snelste van de drie [dochters], maar zij liep met een gefronst wezen, de ogen neergeslagen, en in hoge mate scrupuleus in zake godsdienstigheid. Ik heb haar menige keer zien zitten in de keuken, op een stoel met haar wezen naar de muur gekeerd. En 't zonderlingste, nooit heb ik kunnen opmerken dat daar iemand acht op gegeven heeft, men liet haar begaan. (Streuvels, 1973, p. 1556)

Voor hun opgekropt gemoed vonden de Gezelles slechts een 'veiligheidsklep' in 'ironie en spot met zich zelf' (p. 1544). Eerder nog dan onder bloedverwanten iets over hun gevoelens los te laten, zochten ze soelaas bij vreemden:

De vrees sentimenteel te worden, uiterlijk genegenheid te laten blijken en dat die schroom en terughouding dan wegvalt, een uitweg zoekt om te voldoen aan de nood tot mededeling... bij vreemden, bij vrienden (en welke!) buiten de familiekring, en er vorm van dwepende overgevoeligheid aanneemt – dit is dan de keerzijde of andere hebbelijkheid die bij alle leden van de Gezelle-familie waar te nemen valt. (Streuvels, 1973, p. 1522)

Streuvels heeft wellicht nog het best de zware last van dit complex ondervonden in zijn omgang met 'kozen Caesar', de jongste zoon van Romain, die later priester en schrijver werd (zie fig. 2, zittend vooraan rechts). Ondanks hun vriendschap bleef het intieme domein voor elkaar afgesloten. Achter het masker van correcte gentleman verborg Caesar Gezelle een innerlijke gevoeligheid en melancholie – 'een leven lang van refoulement' (p. 1570) – wat gaandeweg, in tegenstelling tot Streuvels voor wie het burgerleven en zijn succesvol schrijverschap een gezonde uitlaatklep waren, aanleiding gaf tot frustratie, eenzaamheid en hypochondrie.¹² Uiteindelijk raakten ook zij van elkaar vervreemd. Streuvels legt in zijn *Kroniek* de vinger op de wonde:

Het was de gespletenheid van zijn karakter – het dobberen tussen twee polen – de hebbelijkheid die hij overgeërfd had van de familie. De

¹² Zie ook Baur, 1956.

Fig. 2. Het echtpaar Romain Gezelle-Philomena De Smet, met hun kinderen: zittend rechts seminarist Caesar, staand v.l.n.r. Hortense, Dymphna (Fientje), Georges, Maria en Joseph.
(Guido Gezelle, Archief, Brugge)

nood aan vriendschap en genegenheid die hij zoeken ging in lustig gezelschap, tot hem de weemoed overviel, hij vrienden van zich afstootte om toe te geven aan die andere nood naar afzondering en eenzaamheid waarin hij zich dan weer ongelukkig en verongelijkt voelde. Het was een voortdurend dobberen tussen de drang naar blijdschap en de drang naar afzondering, mistevreden zijn met zich zelf, twijfel en vrees in zijn doen en laten. (...) Hij leed onder het zwaar-moedig Baudelairische spleen: Être ailleurs – évasion. De type door Alain beschreven: “Montrer partout le visage de l’ennui et s’ennuyer des autres. S’appliquer à déplaire en s’étonner de ne pas plaire. (Streuvels, 1973, p. 1572)

Opmerkelijk is wel dat Caesar hierover zelf heeft gereflecteerd in een autobiografisch geschrift uit de jaren 1927-1928, een manuscript dat onlangs onder de titel *Mijmeringen* werd gepubliceerd (Gezelle, 2009).¹³ Op een haast pijnlijke manier schrijft hij daarin, vooral in het hoofdstuk ‘Solitudo’ (p. 177-181), over zijn gebrek aan familielevens, met een totale vervreemding en vereenzaming als gevolg. Op emotioneel vlak noemt de oudere Caesar Gezelle zijn leven een ‘barre woestenij’. Hij wijt het debacle aan een strenge puriteinse opvoeding – een zachte moeder, maar een zeer ‘doorstrenge’ vader – die elke genegenheid, zelfs gewone vriendelijkheid onder gezinsleden versmachtte. ‘Wij waren vreesachtig tegenover onze ouders en stug onder malkander’. De onderlinge gehechtheid is er wel, maar komt zelden of nooit aan de oppervlakte; ‘dat blijft alles in diep water en, komt het eens boven, dan wordt het onmiddellijk tragisch’ (Gezelle, 2009, p. 180).

Caesar Gezelle lijkt in zijn aantekeningen gevangen in zelfbeklag. Meer dan dertig jaar later neemt Streuvels meer afstand. Zijn analyse voert hem niet alleen naar de omstandigheden (de opvoeding), maar vooral naar de continuïteit van een erfelijke eigenschap, een proces waarvan hij het begin, verloop en (gelukkig) eindpunt ziet. Hij onderkent ook gradaties. De ‘uiterste consequentie’ van de ‘familietrek’ – de typische ‘onoverkomelijke terughouding’ tegenover eigen familieleden en ‘de schroom om over dingen te spreken buiten de gewone dagelijkse omgang’ (p. 1521) – stelt Streuvels vast bij zijn oom Guido Gezelle. Het gebrek aan mededeelzaamheid en openheid geldt ook voor literaire zaken. ‘Geen woord’ wisselde hij daarover met de meester-dichter,

¹³ De uitgave werd door de editor van uitgebreid commentaar voorzien: Van Iseghem 2006 en Van Iseghem 2007.

schrijft Streuvels met spijt (p. 1544). Die schroom en ‘eenhandigheid’¹⁴ vond ook bij ‘nonkel Guido’ een uitweg ‘in spot en ironie over het belachelijke van alle menselijke ijdelheid’ en een neiging om overdreven vertrouwelijk te doen met vreemden. ‘Een behoefte of lust om zich klein te maken met kleinen.’ Streuvels verwijst naar Guido’s omgang met zijn leerlingen en naar zijn nage-laten briefwisseling ‘die soms de grenzen van de uiterste intimiteit heeft over-schreden’, ‘op het gewaagde af’ (p. 1522 en 1545). Die overgeërfdde menge-ling van angst en dweperij, benepenheid en levenslust hebben voor ‘ondergrondse woelingen’ gezorgd en een ‘gespletenheid in zijn gemoed’ veroorzaakt (p. 1525). Streuvels’ analyse bleef niet zonder gevolgen. Toon-aangevende Gezellecommentatoren, zoals Albert Westerlinck, hebben ze als biografisch argument gebruikt voor een psychologische lectuur van Guido Gezelles poëzie (Couttenier, 1992, p. 109-111). Dat allemaal is overbekend.

Hogere afkomst

Minder bekend is het volgende. In het eerste deel van zijn memoires, *Heule*, heeft Streuvels het uiteraard over zijn kinderjaren en jeugd te Heule, maar ook opvallend veel over de familiegeschiedenis. Het zijn vooral verhalen en legenden die hij ‘van horen zeggen’ heeft, overigens de titel van het eerste hoofdstuk van het boek. Hij vernam die uit de mond van zijn moeder, Louise Gezelle, de oudste zus van Guido. Ze was welbespraakt, rad van tong, en haar zoon luisterde gretig naar de ‘eindelozes’ fantasierijke verhalen over het geslacht Gezelle. ‘Zij kende het om van een nietigheid iets groots te fantase-ren, zuiveruit om ons op te winden’ (Streuvels, 1973, p. 747). Bij de lectuur van die gerapporteerde verhalen viel ons één motief heel speciaal op. In het vierde hoofdstuk van *Heule* peilt Streuvels naar het verschil tussen zijn vader en moeder. Vader Lateur was gewetensvol, zwijgzaam en bedeesd. Hij leefde teruggetrokken in zijn kleermakersatelier. ‘De mens die mijn vader is geweest heb ik slechts langs de buitenkant gekend’ (p. 1612), zou de oud geworden Streuvels in zijn *Kroniek van de familie Gezelle* schrijven, en dit bij het oproepen van de pijnlijke scène uit 1897 wanneer hij met ‘onzeggelijk mede-lijden’ bij het sterfbed van zijn vader stond en voor het eerst een gemeente handdruk van hem kreeg.

¹⁴ De Bo (*Westvlaamsch idioticon*) verklaart ‘eenhandig’ als: ‘Die maar van een en denzelfden persoon behandeld wil worden, die maar van zijn eigen volk wilt gediend of bestierd worden’. Vandaar: schuw, bang voor alles wat niet vertrouwd is.

De omgang met zijn opgewekte, praatgrage en ondernemende moeder daarentegen was veel vertrouwelijker. Streuvels werkt bij herhaling een tegenstelling uit:

Van vader heb ik de indruk bewaard dat hij zich nooit boven zijn rang heeft trachten op te werken; dat hij zich eerder ongemakkelijk gevoelde met mensen uit de hogere klasse – zijn aard was schuchter en bescheiden, en hij zocht altijd gezelschap van kameraden iets beneden zijn rang – ’t geen moeder soms tegenging en afkeurde. Zij immers had een zekere voornaamheid meegebracht uit het ouderlijk huis te Brugge; haar twee broers waren priester, zij had een zuster in ’t klooster te Heule; zij zelf had een verzorgde opvoeding genoten, sprak vloeiend Frans, schreef gaarne lange brieven, waagde zich ook wel eens aan verzen maken en was verslaafd aan boeken lezen. Zij had relaties met rijke lieden in Kortrijk, en wellicht om haar vlotte en opgewekte conversatie, werd zij dikwijls uitgenodigd de namiddag te gaan overbrengen op het kasteel bij mevrouw van de notaris. (Streuvels, 1973, p. 751)

Streuvels portretteert overigens op markante wijze die ‘mevrouw van de notaris’, ‘Madamke Lagae’, weduwe van notaris Joseph-Edward Lagae (1808-1869) en moeder van de toenmalige notaris, August-Joseph Lagae-Gheerbrant, die als liberale burgemeester een cruciale rol speelde in de schoolkwestie en het zogenaamde ‘drama van Heule’ van 1 oktober 1880 (Verheust, 1959-1960 en Roelstraete, 2011, p. 319-323), met fatale gevolgen voor zijn politieke carrière in het dorp:

Madamke Lagae – de moeder van de kasteelheer-notaris, was in mijn ogen een markante figuur, die mij dikwijls in mijn dromen is komen bezoeken. Zij bewoonde heel alleen, met een oude knecht, een groot, somber huis aan ’t eind van die geheimzinnige Krakeelhoek; zij was, meen ik, over de honderd jaar oud, mager, gerimpeld, schreeuwlelijk, zag kwaad gelijk een heks, en leefde afgezonderd, buiten alle betrek met iemand van het dorp. Over haar “jonge jaren” werden alle soorten heimelijke en loense legenden in omloop gebracht, waar wij niets van begrepen, doch op ons kindergemoed de indruk verwekten van iets waar kwaad mede gemoeid was of met de duivel in betrek stond. We waren gewend haar elke dag, stipt te twee uur te zien uitzetten, achterover liggend, tot boven de oren ingeduffeld, in haar open landauer, met Santelein, de knecht op de bok – dat zij naar Kortrijk reed. Omdat dit geregeld elke dag precies hetzelfde uur gebeurde, werd die verschijning: de landauer, Santelein-met-de-hoed-op en zijn zweep, samen met

madamke – naar onze opvatting iets dat tot een geheel samenhoorde, maar buiten het leven stond. (Streuvels, 1973, p. 797)

Merkwaardig is in ieder geval dat Louise Gezelle, huisvrouw van een eenvoudig kleermakersgezin geregeld bij mevrouw Lagae op de thee ging. Josephine Angillis was immers de schatrijke dochter van Ange Benoit Xavier Angillis, notaris, burgemeester en kasteelheer van Rumbeke, van wie het voorgeslacht verwant was aan Franse adel (de graven de Marsan de Montdragon). Ze stierf te Heule in 1881, 63 jaar oud. Blijkbaar sprak ze de 10-jarige Streuvels wel zeer tot de verbeelding.

Wat er ook van zij, door zijn moeder werd Streuvels in strengheid en eenvoud opgevoed, maar hij voegt daaraan toe: ‘Dat liet niet na ons een zeker besef van deftigheid en voornaamheid in te prenten, een strenge vroomheid, zonder kwezelarij’ (p. 757). Streuvels maakt van dit gevoel van eigenwaarde een basiseigenschap van de hele familie Gezelle: ‘Ik zelf heb al vroeg de overtuiging opgedaan dat de hoofdeigenschap van onze familie er een was van degelijkheid’ (p. 758). Die werd nog versterkt door verhalen van (alweer) zijn moeder over de vermeende vroegere welstand van de familie die verloren was gegaan, met frustratie en ‘gekrenkte trots’ als gevolg (p. 1513). Die aloude familiale ‘eerbaarheid’ zonderde hem ook af van de omgeving, ook al omdat er in zijn huis voorwerpen aanwezig waren (zoals een antieke spiegel met gebeeldhouwde lijst in Louis-XVI stijl, een koekoeksklok in de vorm van een Zwitserse chalet, een muziekdoo, prenten en een wonderlijke glazen bol) die bij mensen van hun stand weinig of niet voorkwamen:

Alzo hebben wij, in tegenstelling met burgers van onze rang, van huis uit een gevoel van voornaamheid meegedragen, – het besef dat wij van een bijzondere soort waren dan de mensen van onze weergade.’ (Streuvels, 1973, 758)

Of nog:

Dit alles samen moet ons de indruk gegeven hebben dat we van voorname afkomst waren en iets meer dan van effen-op, en ook wel de mogelijkheid in ons heeft verwekt, voorbeschikt te zijn voor iets beters dan gewone kleermakerskinderen.’ (Streuvels, 1973, 760)

Die ingeboren voornaamheid weerhield de jonge Frank Lateur niet om met de kwajongens van zijn dorp in de vakantietijd aan deugnietterij mee te doen. Maar dieverij ging te ver: ‘Een zeker eergevoel hield mij tegen – het gevoel dat ik niet tot de soort rabauten en schavuiten behoorde’ (p. 884).

Dat overgeërfd eergevoel van de familie Gezelle vormt een opvallende pendant voor het terneerdrukkende fatum waarover hierboven sprake. Waar dat vandaan kwam, weet de verteller van de memoires niet uit te leggen. De oorzaak wordt niet onthuld. Er is wel de suggestie van een betere afkomst in een raadselachtig verleden, maar verder wordt die met geheimzinnigheid omhuld. Streuvels zwengelt die aan door allerlei duistere verhalen en spreuken van zijn moeder aan te halen die zijn jeugdige fantasie stimuleerden – als er kwestie was van familieverhoudingen haalde ze de spreuk aan ‘Men kan geen vreemde / darmen aan elkaar knopen’ (p. 754) – of door zelf in raadsels te spreken. Een detail: in het tweede hoofdstuk (‘Uit de verste heugenis’) vermeldt hij het voorval waarbij de burens hem narieten: ‘Van wie hebt gij die dikke benen?’. Waarom in godsnaam tekent de zeventigjarige Streuvels dat in zijn memoires op?

EEN ROMAN VAN STREUVELS: LEVENSBLOESEM

Het merkwaardige is nu dat dit motief van de familiale erfelijkheid niet beperkt blijft tot de memoires van Streuvels. Het motief staat ook centraal in de laatste volwaardige roman die Streuvels schreef net vóór hij aan zijn cyclus met herinneringen begon en publiceerde in 1937: *Levensbloesem*.¹⁵ Op het eerste gezicht lijkt dat niet zo. De roman vertelt in eerste instantie de geschiedenis van de mislukte carrière van een intellectueel begaafd kind uit een arm werkmansgezin. Godelieve of Lieveke Glabeke groeit op in een gedegradeerd milieu, de zogenaamde ‘Leegemeersch’, ver afgelegen van het door deftige ‘plaatsenaars’ bewoonde dorp. Toch slaagt ze erin hogerop te klimmen. Dank zij de steun van de plaatselijke notaris (Robert) weet ze een studiebeurs van het ‘Fonds der Meestbegaafden’ te veroveren en het uiteindelijk tot regentes te brengen. Ze volgt ook lessen aan de Gentse universiteit. Uiteindelijk mislukt haar carrière en keert ze terug naar haar oorspronkelijk primitief milieu.

Even lijkt het alsof Streuvels een sociale roman op het oog had. Met de mislukking van Lievekes sociale promotie zou hij kritiek hebben geleverd op het nationale Belgische ‘Fonds der Meestbegaafden’, een beurzensysteem dat in 1921 werd opgericht om aan begaafde kinderen van minvermogende ouders de kans te geven verder te studeren, een systeem dat in 1954 zou overgaan in

¹⁵ André Demedts wees op het belang van de roman voor de genealogie van de familie Lateur (Demedts, 1969) en Mark Lagae voor die van de familie Lagae (Lagae, 1988, p. 39).

het Nationaal Studiefonds (Verleyen, 2007). Het beurzensysteem zou eerder kinderen uit hun milieu ontwortelen dan met succes bekronen. De roman werd effectief ook in die zin gelezen, getuige alvast een recensie van Toussaint van Boelaere in de NRC van 5 juni 1938 ('Het Vlaamsche Proza') waarin hij Streuvels' 'vrij reactionair standpunt' op de korrel neemt én van antwoord dient door te stellen dat duizenden kinderen uit arbeidersgezinnen 'zich inderdaad tot een hooger stand (hebben) opgewerkt' en er volkomen in harmonie mee kunnen leven.

De dualiteit van natuur en cultuur

Wij betwijfelen of Streuvels met zijn *Levensbloesem* het debat over een actueel thema wilde aangaan. Zijn interesse lag ergens anders. De roman overstijgt het verhaal van Lievekes op- en neergang.¹⁶ Op een dieper niveau is de roman eerder een studie van een psychologisch-maatschappelijk geval, '*un cas*', in de traditie van de (Franse) naturalistische roman. De roman verkent de dualiteit tussen natuur en cultuur, concreet in de complexe psychologie van een individu dat een strijd levert tussen afkomst, erfelijke belasting en conditionering enerzijds en opvoeding of acculturatie anderzijds. Dat levert een voor die tijd vrij complexe roman op, in ieder geval complexer dan wat de toenmalige lezer van Streuvels kon verwachten. De abstracte thematiek hangt namelijk samen met de structuur van de roman. Hiervoor moeten we wel teruggrijpen naar de eerste druk van de roman uit 1937, heruitgegeven door Marcel De Smedt (Streuvels, 2003), die grondig verschilt van de tweede, zogenaamde Lijsternestuitgave van 1943, en de editie in het *Volledig werk* (1971-1973). Na een eerste hoofdstuk waarin de beginsituatie – de kinderjaren van Lieveke Glabeke tot haar vertrek naar de kostschool – wordt voorgesteld, volgen vier hoofdstukken waarin de voorgeschiedenis wordt verhaald. Vanaf hoofdstuk 6 wordt het levensverhaal van Lieveke verder uitgewerkt. Lezers, vrienden en critici hadden moeite met die ongewone structuur.¹⁷ Streuvels zou

¹⁶ Een bevestiging daarvan kan men wellicht lezen in wat Streuvels in *Ingoyghem II* schrijft bij de publicatie van de roman, begin november 1937: 'Bij die gelegenheid komt mij de uitspraak van De Goncourt te binnen: *On n'écrit pas les livres qu'on veut.*' (Streuvels, 1973, p. 1460).

¹⁷ Zie bijvoorbeeld een recensie van Annie Salomons ('De nieuwe Streuvels; een gang naar den deemoed') in *De Maasbode* van 9 april 1938. 'Als we pas zijn begonnen met lezen, hebben we moeite om er in te komen, want nadat ons het eerste hoofdstuk de uitverkiezing van Lieveke Glab[b]eke is verteld om in de stad te gaan studeren, worden we in het volgende hoofdstuk zonder eenige waarschuwing opeens drie generaties terug gebracht'. Met dank aan Tom Sintobin die mij een aantal recensies signaleerde.

aan die bezwaren tegemoetkomen ten voordele van een ‘normale’ chronologische plot, ook al ging daarmee zijn oorspronkelijke doordachte en zinvolle structuur verloren. In een brief van januari 1938 aan Camille Melloy legde Streuvels de werkwijze uit, waarbij overigens duidelijk wordt dat Streuvels de bekende begrippen ‘race’, ‘milieu’ en ‘moment’ uit de deterministische kunsttheorie van Hippolyte Taine hanteert:

Het eerste hoof[d]stuk is bedoeld als ‘Ouverture’ gelijk in eene symphonie, waar alle elementen van het verder verloop in vereenigd zijn en geëxposeerd – de motieven die moeten uitgewerkt worden – <-om in> cap.II en volgende om den toestand der hoofdfiguren te motiveeren: afkomst, midden en ras, – om bij Lieveke b.v. aannemelijk te maken het complexe, de dualiteit van natuur & karakter – het impulsieve (overgeërfd) en de verdringing van de impulsen door hare opvoeding. (Streuvels, 2003, p. 378)

Lieveke Glabeke leeft tussen twee werelden. Aan de ene kant is er het milieu van haar afkomst en ‘ras’, een ontaarde wereld van armoede, geweld en brute bestialiteit. Het is een primitieve gemeenschap die buiten wet en recht leeft, zonder God of zijn gebod te kennen; men leeft er naar een wilde geest van gemeen bezit en verwantschap en ‘oekert (er) onder elkaar gelijk heidenen’ (Streuvels, 1937, p. 20), typeert de verteller. Als jong meisje wordt ze tot tweemaal toe op grove en traumatische manier geconfronteerd met de praktijken en de normloosheid op seksueel vlak: eerst met een vrij-scène bij de burens; later is ze, verdekt opgesteld, getuige van een gesprek tussen wijven in de Leegemeersch die een doekje opendoen over hoe ze een bastaard opliepen of in de prostitutie belandden, een verhaal van verkrachting, lust tegen wil en dank, mannendominantie (‘t zijn zwijns, erger dan zwijns, allemaal!’ zegt Manske Loket) (p. 114), de zwakke positie van de vrouw in dienstverband, de hypocrisie van ‘treffelijke’ mensen en de wereldvreemdheid van de geestelijkheid. De passage vertoont overigens veel gelijkenis met het fameuze gesprek van de wiedsters in hoofdstuk 5 in *Het recht van de sterkste* van Cyriel Buysse, maar is daarom niet minder cru¹⁸. Anderzijds heeft Lieveke, in de lijn van haar moeder Leonie Glabeke, een ‘ingeboren eerbaar gevoel’ (p. 47) en een natuurlijke neiging tot een wereld van deftigheid, verfijning, weelde en wederzijds respect, een impuls

¹⁸ Over de erotiek in Streuvels’ werk, zie: Breës, 2016, p. 527-655, inz. over *Levensbloesem*: p. 631-642. De auteur wijst ook op de parallel met Buysse.

of 'trek' in het bloed die de verteller onmiddellijk door haar zelf laat uitlegen in termen van verwantschap:

Lieveke is immers overtuigd – al wonen zij maar op een koeiplekje – dat er bij hen iets voornamer is dan bij de mensen van hun stand; dat heeft zij niet van de broers en zusters, ook niet van vader, wèl van moeder en meer nog van grootmoeder, - langs dààr voelt zij zich verwant, - het is de deftigheid van hen die haar aantrekt, [...] Dat besef van voornaamheid is ook vast aan de enkele dingen van den opschik in huis, [...] de prenten, de spiegel, de hangklok, de lampekap met glazen slingerbelletjes en de gordijnen aan de vensters, dingen die moeder gekregen heeft op het kasteel.... (p. 94).

Zij piekert over het grote verschil tussen haar ouders:

Vanwaar mocht dat groot verschil komen in gesteldheid tusschen vader en moeder? – hij altijd aan 't spotten, alles in een lachen keeren, en met niets inzitten; moeder altijd bekommerd om eer en deftigheid, voortdurend bevreesd dat iemand zich misdragen zou of misloopen; van den eenen kant, vader eensgezind en samenspannend met zijn zonen en dochters; moeder naar de eigen familie gekeerd [...] eergierig en boven hun stand van kleine boeren. Was het misschien omdat moeder met rijke mensen had omgegaan?

[...]

Het kwam haar voor dat er in hunne betrekkingen iets was als verwantschap tusschen moeder en de notaris-familie...waar vader echter buitenbleef, en de broers en zusters niets om gaven. Daardoor, en ook om die rijke-menschen-meubels die zij in huis hadden – was er bij Lieveke de overtuiging ingegroeid dat zij iets meer waren dan hunne geburen, meer dan kortwoners van niemendal. (p. 104).

De spanning wordt geregeld topografisch uitgewerkt in de tegenstelling tussen de Leegemeersch en het dorp, en dan vooral het weelderig kasteel van de notaris dat in haar verbeelding – aangewakkerd door de verhalen van haar moeder die er als dienstmeid heeft gewerkt – is uitgroeid tot een 'paleis uit een sprookje, met zalen en gangen in marmer en goud, midden eene warande als een heerlijke luthof – het toppunt van pracht en rijkdom.' (p. 94).

Het valt niet te ontkennen dat hier al echo's zijn waar te nemen van wat Streuvels later in zijn memoires zal schrijven over zijn jeugd en familie. In zijn roman *Levensbloesem* lijkt hij wel over meer vrijheid en ruimte te

beschikken om de dualiteit te analyseren. In de roman peilt de verteller naar de gevolgen van die contradictie voor het karakter van Lieveke. Dat vertoont wisselvalligheden en ‘gemoedsschommelingen’ (p. 139) (stemmingswisselingen zouden wij nu zeggen) waardoor ze nu eens lijdt aan neerslachtigheid, onberedeneerde lusteloosheid, soms met masochistische trekken, zodat ze ‘genot scheen te vinden in hare droefgeestigheid’ (p. 138), plots omslaand ‘met nood aan vertrouwen en vriendschap, een drang om haar innerlijk gemoed uit te storten’ (p. 138) en ‘bevliegingen van uitbundigen levenslust, geestdrift en onstuimigheid.’ (p. 138). De verteller noteert dat die ‘ups and downs’ ook tot gewetensproblemen leiden: de neerslachtigheid gaat gepaard met ‘overdrevene godsvrucht, met angstvallige nauwgezetheid in ’t vermijden van ’t geen haar als kwaad en verderf voorkwam.’ Verder onlustgevoelens en weerszin voor de eigen seksualiteit. Met haar aangeboren fijngevoeligheid is ze goed geplaatst om over haar geaardheid na te denken. Maar de verteller laat die ook door anderen opmerken. Zo ontdekt de gecultiveerde onderpastoor van het dorp, met wie Lieveke vriendschap sluit, in haar een ‘onstandvastig karakter, dat van ’t één uiterst in ’t ander vervalft: uitgelaten opgewekt of weemoedig teneergedrukt.’ Het is een karakteranalyse die niet zou misstaan in het hoofdstuk over Guido Gezelle in Streuvels’ *Kroniek van de familie Gezelle*. Ergens tekent Godelieve Glabeke een afscheidsbriefje met de initialen G.G. (p. 252). Gaf Streuvels een hint?

Determinisme en hereditieit

Uiteindelijk peilt de verteller ook naar de oorsprong van het psychologisch conflict. Daartoe dienen de structureel ingelaste flash back-hoofdstukken die de vermoedens van Lieveke Glabeke over haar afkomst ophelderen en meteen een verklaring geven voor de dualiteit in haar karakter. Streuvels lijkt daarbij de wetten van de hereditieit als een natuurwet te aanvaarden: in de hoofdstukken 2 tot 5, die het verleden van Lieveke Glabeke verkennen, wordt duidelijk gemaakt hoe Lieveke het genetische product van twee werelden is (het lage, gedegradeerde milieu versus het hogere milieu, of het natuurlijk impulsieve versus de disciplinerende en de cultuur) en hoe dit te maken heeft met rasvermenging. In de twee generaties die aan die van Lieveke voorafgaan is de familiale lijn telkens doorkruist. Haar grootmoeder van vaderszijde was een onwettige dochter van de oude notaris Maurice Lagae bij de dochter van boer Merlin. De moeder van Lieveke, Leonie, de jongste uit een eerbaar boerengezin van negen kinderen – ‘fijn ras’ (p. 37) noemt de oude notaris het – wordt dienstmeid op het kasteel waar ze de avances van de oude notaris Maurice

Lagae ondergaat – Streuvels analyseert haar innerlijke strijd zeer knap –, maar wordt uiteindelijk door de notariszoon Robert verleid en tot haar schande met een bastaarddochter, Maria, haar eerste, de laan uitgestuurd. Terug in haar oorspronkelijk milieu, de Leegemeersch, behoudt ze evenwel een neiging tot distinctie die zich vertaalt in opschik en pronkzucht. Haar woning weet ze zo op te smukken dat alles ‘een aanschijn kreeg van luxe en rijkdom’ (p. 81). De verteller vermeldt: ‘Zoo kwam het dat er op het hoevetje dingen aange-troffen werden die men bij landsche kortwoners zelden of nooit te zien krijgt en er eene vreemdsoortige voornaamheid brachten.’ (p. 81). Over het verleden wordt gezwegen, maar dat neemt niet weg dat de Lagaes van het kasteel verder in het geheim als weldoener blijven optreden. Die voorgeschiedenis verklaart ook waarom de jonge notaris Robert financiële steun biedt aan Lieveke, de zeer begaafde jongste dochter van het gezin Glabeke.

Intussen wordt wel een zeer ontvullend beeld gegeven van de seksuele moraal en praktijk in een Vlaams plattelandsdorp van destijds (eind negentiende, eerste helft van de twintigste eeuw?). Het verhaal mag ingewikkeld zijn, duidelijk is wel hoe overspel en seksualiteit alomtegenwoordig zijn in dit boek, in die mate zelfs dat wij ons afvragen hoe een dergelijke roman (weliswaar in Amsterdam uitgegeven) in Vlaanderen anno 1937 door de beugel kon. Het fenomeen wordt vanuit een verschillende sociale en genderoptiek gefocaliseerd: de ‘wijven’ van de Leegemeersch spuwen hun ontgoocheling en verbittering uit over hun opgelopen bastaard. De heren van hogere stand bekijken de zaak vanuit een opportunistische hoek, met oog op lust: doen wat je niet laten kunt en verder ‘sauver les apparences’. Vooral de oude notaris Lagae, een onverbeterlijke, geslepen verleider en ‘bekende liefhebber’, wordt zonder pardon in zijn egoïsme geportretteerd.¹⁹ Zijn levensregel is: ‘Nooit dingen betreuren die voorbij zijn – genieten van ’t geen voorkomt, en van alles ’t beste nemen – het overschot laten voor den achterkomer. Geen azijn doen in den wijn. Bij liefdespel deugt alleen het begin, daarom is het best altijd herbeginnen!’ (p. 36). De reportage van de gesprekken met zijn vrienden of ‘vier natuurfilozofen’ (p. 62) in de dorpsherberg over wat zij ‘een buitenlabourke’ noemen is vernietigend.

Zoals Streuvels in zijn brief aan Melloy verduidelijkt, motiveren de ingelaste hoofdstukken het complexe karakter en het levenstraject van het hoofdpersonage Lieveke Glabeke. Erfelijk door het verleden belast woelt in haar de strijd tussen natuur en cultuur, ras en opvoeding. Haar leven is één droom naar

¹⁹ Over de mannelijke blik op meisjes en vrouwen in *Levensbloesem*, zie: Brems, 2007, 215.

hogerop, verfijning, kennis en rijkdom. Ei zo na wordt die droom ook werkelijkheid. Na haar studies sluit ze vriendschap met Josephine, de dochter van het kasteel. Zij knoopt een relatie aan met de notariszoon Robert, maar finaal speelt haar afkomst parten. Met Robert komt het tot een breuk en als een Glabeke schuldig blijkt te zijn in een moordpartij verliest ze haar eer én job. Dat breekt alle verdere perspectieven af. Ze keert ontgoocheld terug naar haar soort, haar ras en het bestiale milieu waar ze van nature thuishoort en trouwt zelfs met een lelijke, in het gezicht verminkte en half analfabete man uit haar armzalige buurt, Fiel Verhamme, die als een soort oermens de schrik van haar jeugd was. Dat einde is haast onwaarschijnlijk. Streuvels zou overigens, reagerend op kritiek, in de tweede druk van de roman de meest grove kanten van het portret van die Fiel bijvijlen; ook de expliciete seksualiteit zou hij afroemen. De grote lijn blijft evenwel: na een korte ‘Levensbloesem’-tijd aanvaardt Lieveke Glabeke haar gebondenheid aan afkomst, haar bloed en de wetten van de erfelijkheid. Ze verzoent er zich mee, als gold het een natuurwet. In een brief aan De Bom van 11 oktober 1937 verdedigt Streuvels zich tegen het verwijt van zijn vriend alsof de toestemming van de geschoolde Lieveke Glabeke om uiteindelijk met een *dégénéré* te trouwen van ‘stumperigheid’ zou getuigen. Hij maakt nog eens duidelijk hoe die slotwending wel degelijk is gemotiveerd door

hare ‘gespletenheid’: drang naar hooger, in strijd met *trek* naar haar eigen ras en afkomst, - en door de omstandigheden gedwongen, *èn* ook door haren innerlijken aard er toe genoopt, geeft zij toe aan dien drang: in plaats van stumperigheid, is ’t eerder zelfopoffering.’ (Streuvels, 2003, p. 386)

Uiteindelijk is het slot daarom niet echt pessimistisch of defaitistisch.²⁰ De verteller (en impliciet Streuvels) filosofeert met de buitenmensen mee die zich (kunnen) schikken in wat zij als het natuurlijk verloop der dingen beschouwen. De levenslust wordt niet onderdrukt of gesublimeerd in de religie, enkel fors bijgesteld naar wat in de gegeven omstandigheden realiseerbaar is en voor de maatschappij en het fatsoen aanvaardbaar is.

²⁰ Streuvels schrijft in het slot van de roman: ‘Nu heeft Lieveke de ondervinding opgedaan dat schoonheid en geluk slechts bestaan in zelfbegoocheling, ’t zij men het beoogde doel bereiken kan of niet.’ (*Levenbloesem*, 1937, p. 332). Demeds noemt dat in zijn monografie ‘de meest pessimistische uitspraak die Streuvels ooit heeft gedaan’ en verbindt die opvatting met een fase in het leven van de oudere schrijver die de feitelijkheid der dingen aanvaardt. (Demeds, 1971, p. 287).

LAGAE EN GEZELLE

Al met al zijn de vastgestelde parallellen tussen *Levenbloesem* en de latere memoires van Streuvels frappant. Het gaat om motieven, karakters en allerhande treffende details. De manier waarop hij in zijn herinneringen over de erfelijke antecedenten van toestanden en eigenschappen van zijn familie (de Gezelles) schrijft, komt sterk overeen met wat in de roman over de Glabekes wordt verteld. Alleen gaat de roman verder in de ‘wetenschappelijke’ verklaring van het familiale psychische complex. De roman is niet alleen, dank zij de vrijheid die het genre biedt, een fantasierijke voorafspiegeling van de memoires. De roman biedt ook de sleutel voor het familiale raadsel: de innerlijke verdeeldheid of de zogenaamde karakteriële ‘gespletenheid’ vindt haar oorsprong in de hereditieit en de kruising van verwantschappen. Toppunt van de zaak is nog dat Streuvels in zijn roman voor toestanden met onechte kinderen de hoofdrol reserveert voor een zekere notarisfamilie Lagae. Vooral de oude notaris Lagae krijgt een bijzonder dubieuze rol toebedeeld. Dat Streuvels die en geen andere naam koos is haast onbegrijpelijk als men bedenkt dat er ook in de niet-fictieve wereld een notarisfamilie Lagae met faam en aanzien heeft bestaan, nota bene in Streuvels’ geboortedorp Heule. Uitgerekend bij die familie Lagae waren Streuvels’ overgrootouders in dienst geweest. Het is ondenkbaar dat Streuvels de naam toevallig of onbedachtzaam koos. Wilde hij misschien een hint geven en insinueren dat de familie Gezelle trekken van de Lagaes bezat? Streuvels lijkt hiermee de hypothese van Lagrain die we bij het begin aanhaalden, als zou er ‘zelfs verwantschap aan te wijzen (zijn) tussen de Lagae’s en de Gezelle’s dank zij ergens een gemeenschappelijke stammoeder’, te bevestigen.

Lagae

Voor Streuvels kon hier wel een grond van waarheid in zitten. De hierboven gesignaleerde voornaamheid en trots bij zijn verder sociaal bescheiden familie kon misschien door een ‘hogere’ afkomst worden verklaard. De ‘echte’ Lagaes behoorden overduidelijk tot een hoge(re) stand. De brouwersfamilie uit Heule had in de loop van de negentiende eeuw welstand en aanzien verworven. Talrijke leden van de familie bekleedden ook posities in het publieke domein.²¹ Een centrale figuur was Frans-Constantinus Lagae (1772-1848) (fig. 3), notaris en meer dan dertig jaar burgemeester van Heule, lid van de

²¹ De genealogie van de familie is grondig bestudeerd en beschreven in Lagae, 1977. Over de familie Lagae en Heule: Lagae, 1988, Roelstraete, 1988 en Roelstraete, 2011, p. 462-467.

Fig. 3. Franciscus J. Lagae
(Papieren M. Lagae)

Fig. 4. Agatha Lagae
(Papieren M. Lagae)

Fig. 5. Romain Lagae
(Papieren M. Lagae)

Fig. 6. Charles Lagae
(Papieren M. Lagae)

Provinciale Staten en provincieraadslid. Hij trouwde in 1798 met de 17-jarige Barbara Verhaeghe, uit een familie van rijke boeren. Hij verwierf een groot wit herenhuis in de zogenaamde Krakeelhoek (Peperstraat) en onroerend goed in Heule en omstreken. Zijn erfenisaangifte vermeldt 132 ha gronden en huizen (Schepens, 1976, p. 520). Van de tien kinderen Lagae speelden velen elk op hun manier een zekere rol in het publieke leven van Heule en daarbuiten. Enkelen zetten de brouwerstraditie verder, anderen kregen een hogere opleiding. Agatha (fig. 4) werd in 1838 eerste overste van het klooster van de Zusters van Liefde in de gemeente.²² Romain (fig. 5) was geneesheer, hygiënist en filantroop. Hij werd bekend door zijn felle polemiek met de Kortrijkse psychiater Willem Dejaeghere over de oorzaken en de bestrijding van de tyfus-epidemie van 1847-48 in Zuid-Vlaanderen. Voor zijn verdiensten tijdens de cholera-epidemie van 1849 werd hij geridderd. Aimé werd priester en professor aan het grootseminarie te Brugge (1841-1867). Joseph-Eduard volgde zijn vader op als notaris, burgemeester en provincieraadslid; zijn vrouw Louise Angillis ontmoetten we al als ‘madamke Lagae’. Op zijn beurt zette August-Joseph Lagae-Gheerbrant de politieke traditie verder.²³ Charles-Louis (fig. 1 en 6) was advocaat en bankier te Roeselare. Onder de nakomelingen van de kinderen van Frans-C. Lagae-Verhaeghe behoren talrijke personen die zich tijdens de twintigste eeuw op diverse domeinen hebben onderscheiden. Talrijke hooggeplaatste advocaten en magistraten, notarissen, industriëlen, een enkele minister, senator en monseigneur dragen de naam Lagae.

Streuvelds kon er ook een verklaring in vinden voor zijn artistiek talent. In zijn generatie en die daarvoor was er veel aanleg: hijzelf schrijver, zijn oom een beroemd dichter, zijn broer Karel beeldhouwer, zijn neef Jef schilder, een andere neef, Caesar, schrijver en dichter. Maar in het voorgeslacht van de ‘Gezellestam’ en de ‘tak Streuvelds’ was er geen spoor van kunstenaars. Waar kwam dat talent dan vandaan? Bij de Lagaes was het alvast aanwezig. Een achterkleinzoon van dokter én publicist Romain Lagae, Pierre-Joseph Lagae-Hebbelynck (°1907), advocaat te Gent, was kunstcriticus en schilder. Tot de familiestam, weliswaar van een andere tak dan de Lagaes van Heule, behoorde

²² Maes, 1988. Guido Gezelle zou in 1888 voor dit klooster het bekende jubileumgedicht *Nisi dominus* schrijven.

²³ Het echtpaar bouwde in 1874 het herenhuis dat later door Emile Goethals-Danneel werd omgebouwd tot ‘kasteel’, nu een monument in het centrale park van Heule. Streuvelds beschrijft in zijn boek *Heule* hoe hij als kind naar het ‘statig herenhuis’ moest om in de lakensnijderswinkel voor zijn vader stoffen te gaan halen (Streuvelds, 1973, p. 794).

ook Jules Lagae (1862-1931), die als beeldhouwer nationale roem verwierf (Romeprijs in 1888), en vooral bekend om zijn talrijke allegorische beelden en borstbeelden van personaliteiten en kunstenaars (Gellynck, 1964 en Goddeeris 1998). Dat van Guido Gezelle (fig. 7) kende Streuvels maar al te goed. Het stond permanent in zijn huis opgesteld. Streuvels' speurtocht naar talent kon ook worden gevoed door verhalen over een zekere Honoré Lagae (1863-1935), een volksdichter, rijmelaar en liedjesschrijver uit Sint-Eloois-Winkel. De overeenkomst van de namen is toevallig, maar volgens een mondelinge overlevering was zijn grootvader wel een natuurlijke zoon van de Heulse notaris Lagae. Streuvels zou zelfs hebben getracht met hem in contact te komen. Dat lijkt een sterk verhaal, maar de overlevering ervan is wel hardnekkig genoeg geweest om in een licentiaatsverhandeling over de volkszanger op te duiken en voor waarheid te worden aangezien (Neyrinck, 1982).

Gezelle

Streuvels wist ongetwijfeld ook dat de Lagaes in de geschiedenis van zijn eigen familie Gezelle een reële rol als werkgever en weldoener hadden

Fig. 7. Jules Lagae poseert voor het borstbeeld van Guido Gezelle (Archief Stad Roeselare)

gespeeld. Petrus-Josephus Gezelle (1760-1813) en Anna Morice of Meurisse (1762-1821), de grootouders van Guido en de overgrootouders van Frank Lateur (Stijn Streuvels) en Caesar Gezelle, waren in dienst bij de met elkaar verwante families Verhaeghe en Lagae. Hij werkte voor hen als boerenknecht, tuinier, timmerman en klusjesman, zij als meid en kinderoppas, onder meer voor het gezin van notaris Frans-Constantinus Lagae-Verhaeghe, in het groot wit herenhuis in de Krakeelhoek. Ze hielp ook in de lakensnijderswinkel en kruidenierszaak van de familie Lagae, de zogenaamde *pennewariewinkel*.²⁴ Uit talrijke feiten en feitjes blijkt dat de Lagaes, naar de gewoonte van die tijd, zorgden voor het materiële welzijn van het dienstpersoneel. Zo is het niet toevallig dat twee dochters van het echtpaar Gheselle-Morisse, Catharina en Marie, meid werden bij een priester uit Heule, Jacobus D. Vanden Berghe, eerst in Moorsele, later in Gullegem. Hij was een zwager van Frans-Josse Lagae, de oudste zoon van notaris F.-C. Lagae. De tweede zoon van het echtpaar, Petrus-Johannes, alias Pieter-Jan Gezelle,²⁵ vader van Guido Gezelle, zou er zijn hele leven prat op gaan – trots was hem niet vreemd, Caesar Gezelle heeft het in zijn Gezellebiografie zelfs over zijn ‘grootheidswaan’ (Gezelle, 1918, p. 20) – dat hij connecties had met de Lagaes. Bij zijn kinderen liet dat sporen na. Symbolisch is dat hij voor zijn eerst geboren zoon Guido een wieg uit Heule had meegebracht, een familiestuk waarin de kinderen van notaris Lagae-Verhaeghe nog hadden gelegen (Roelstraete, 1988, p. 38). Zijn tweede zoon werd genoemd naar zijn peter Romanus (Romain) Lagae, de geneesheer van Heule-Kortrijk. De eerste dochter Maria Catharina Ludovica (Louise) had als peter Jacobus vanden Berghe, de al genoemde zwager van de oudste zoon van notaris F. Lagae. Als hijzelf in 1832 werd gevraagd om peter te zijn van de zoon van zijn broer Michaël stond hij erop dat die Romanus Constantinus zou worden genoemd naar twee zonen van notaris Lagae. Het is ook bekend dat de al genoemde priester en professor Aimé Lagae de priesteropleiding steunde van de oudste zoon Guido, ook financieel, met voorschotten op het schoolgeld voor Guido’s filosofiejaar 1849-1850 in het kleinseminarie van

²⁴ Winkel waar men *pennewarie* of *penewarij* verkoopt, dit zijn ‘penningwaren’, winkelwaren voor dagelijks gebruik en van geringe waarde. (L.L. De Bo, *Westvlaamsch Idioticon*, s.v. *penewarij*). Gezelle bespreekt in *Loquela* 2, 6 (oktober 1882), 41-43 uitgebreid de ‘nog krachtig levende woorden’ pene (=penning), penerije en penewarije. In de *Dagwijzer in Rond den Heerd* van 12 maart 1867, *Sint Gregorisdag*, roept Gezelle de figuur van Anna (Morice) op die in de Franse bezettingstijd aan de dorpsbewoners de plaatsen van clandestiene religieuze diensten signaleerde en ze ‘spijts de fransche spions’ aan goede tabak hielp.

²⁵ ‘De vader was bij het doopsel niet aanwezig.’ Notitie in Roelstraete & De Lille, 1971, p. 5 en Roelstraete, 1999.

Roeselare.²⁶ ‘Mijnheer Lagae’ stimuleerde ook zijn derde zoon, Jozef (Seppen), om priester te worden, al zou Seppen zelf tijdens zijn hele opleiding over zijn roeping blijven twijfelen. De jongste dochter, Florence, trad in 1873 binnen in de gemeenschap van de Zusters van Liefde te Heule, het klooster dat Agatha Lagae mee had gesticht. De band met de Lagaes is ook overduidelijk bij Louise, dé bron voor Streuvels’ kennis van de familie verhalen. Ze was in haar jeugd bevriend met de jongste dochter Elisabeth (Eliza) (°1841) uit het gezin Edward Lagae-Angillis (zie hierboven); ze kreeg speelgoed en snuisterijen. Ze woonde en werkte vanaf 1864 in Frankrijk (Roubaix) en wanneer ze met het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog in september 1870 naar het vaderland moest terugkeren, werd ze door notaris (August) Lagae aan werk geholpen om het hoofd boven water te houden. Ze woonde in een huis dat eigendom was van de familie Lagae. In het voorjaar van 1871 nam ze noodgedwongen haar ouders op in huis. De oude en zieke Pier-Jan Gezelle had immers zijn hoveniersbedrijf in Brugge moeten stopzetten en het echtpaar was zelfs helemaal tot armoede vervallen (Lagrain, 1995). Dokter Romain Lagae verzorgde Pier-Jan Gezelle tot aan zijn dood op 27 mei 1871.

GENETISCH ONDERZOEK

De vraag is uiteindelijk: wat is er nu van dit alles waar? Kan de hypothese over de verwantschap Gezelle-Lagae worden bewezen? We gingen zelf op zoek en kwamen er vlug achter dat wetenschappelijk genetisch DNA-onderzoek de enige weg was om daarover objectieve kennis te verkrijgen. In 2004 hebben we daarvoor de medewerking gevraagd en verkregen van Prof. Jean-Jacques Cassiman, diensthoofd van het Laboratorium voor Forensische Genetica en Moleculaire Archeologie op het departement menselijke erfelijkheid van het U.Z. van de KULeuven.²⁷

We herinneren er nog even aan dat Robert Lagrain zijn hypothese over familiale verwantschap uiteindelijk baseerde op fysieke gelijkenis en fotomateriaal. Men zou die oefening nog kunnen verfijnen door bijvoorbeeld een foto van de jonge Gezelle ca. 1860 (fig. 8) te vergelijken met die van de al genoemde Agatha (fig. 4), Romain (fig. 5) en Charles Lagae (fig. 6). Wij

²⁶ Gezelle, 1939, p. 14. Johan Strobbe, archivaris van het kleinseminarie, meldde mij dat de naam van donateurs nooit in de rekeningenboeken voor de internen werden genoteerd. Van de gift door Lagae is er dan ook geen spoor.

²⁷ We danken Hugo Brems voor zijn bemiddeling.

vonden ook een zeldzame foto van de seminarieprofessor Aimé-Constant Lagae terug (fig. 9). We leerden echter al vlug dat hypothesen over familiale verwantschap op basis van fysieke gelijkenis op niets steunen; alleen genetisch materiaal geeft zekerheid. We zijn dan maar op pad gegaan om afstammelingen in rechtstreekse mannelijke lijn van respectievelijk de families Lagae en Gezelle op te sporen. Onder de afstammelingen van de grote familie Lagae vonden we vrij vlug proefpersonen die bereid waren tot medewerking, afstammelingen van resp. Frans-Josse en Romain Lagae, nl. Pieter (Piet) Lagae(†) (Leuven) en François Lagae (Tervuren) (zie fig. 10: stamboom familie Lagae, namen cursief). Aan de zijde van de familie Gezelle was dat minder evident. Van de vijf kinderen van Petrus Gezelle-Devriese komen enkel de afstammelingen van Romain Gezelle en vervolgens van diens zoon Georges in aanmerking (zie fig. 11: stamboom familie Gezelle en fig. 2). Over die 'outsider' van de familie schreef Streuvels enkele interessante bladzijden in zijn *Kroniek van de familie Gezelle*, eindigend met: 'Hij heeft nooit meer naar de familie omgezien; zijn kinders zijn groot geworden zonder dat wij ze gekend hebben; ze zijn uitgezwermd in den vreemde'(Streuvels, 1973, p. 1555). Robert Lagrain trok al in 1975 hun spoor na (Lagrain, 1975, p. 100). Wij volgden dat en konden in Zeebrugge Guido (°1936), de zoon van Jean-Pierre (Jan) Gezelle, contacteren. Na enig spuurwerk vonden we ook het spoor terug van de kinderen van André Gezelle-Pierlot, die eerst in Luxemburg verbleef en vervolgens uitweek naar Canada en Californië (U.S.A.). In juli 2004 zochten we kinderen van André Gezelle op in Oakland, Californië. Jean-Pierre (°1945) en Willy Guido (°1938) bleken bereid tot medewerking. Tijdens ons bezoek ontmoetten we ook de zus van Jean-Pierre, Liliane Gezelle. Zij bezat nog enkele herinneringen aan Gezelle, onder meer een schilderij van het Gezellemuseum. Het is van de hand van Jerome Hugelier, kunstschilder en de man van Amanda Gezelle, de oudste dochter van Georges Gezelle en de laatste huisbewaarder van het Gezellemuseum te Brugge (Couttenier, 1999, p. 20).

Van de vijf proefpersonen hebben we in twee fases hun DNA-materiaal (monsters wangslimvlies) laten vergelijken. Het verwantschapsonderzoek moest uitmaken of de personen al dan niet een gemeenschappelijke voorvader hebben. Wanneer verwantschap moet worden onderzocht, om na te gaan of bepaalde personen een gemeenschappelijke voorouder hebben, dan kan het best het DNA van het Y-chromosoom worden gebruikt. Dit chromosoom wordt van vader op zoon doorgegeven en zijn DNA blijft over de generaties praktisch ongewijzigd. Alle mannen die afstammen van eenzelfde voorvader moeten dus hetzelfde of een nauw verwant Y chromosoom dragen. Eerst lieten we in 2004 de stalen van

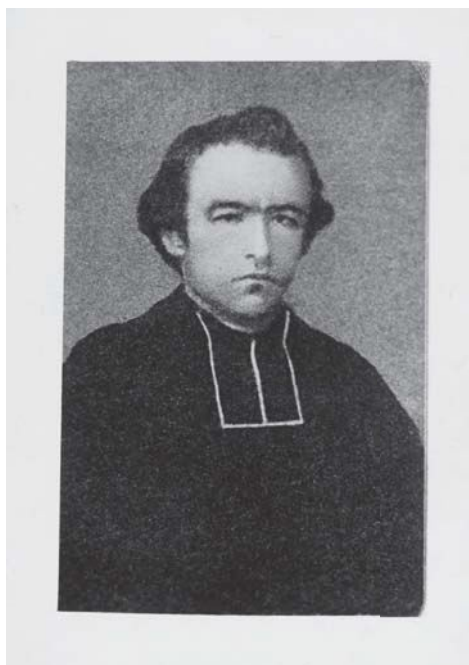

Fig. 8. Guido Gezelle, ca. 1860.
(Guido Gezelle Archief, Brugge)

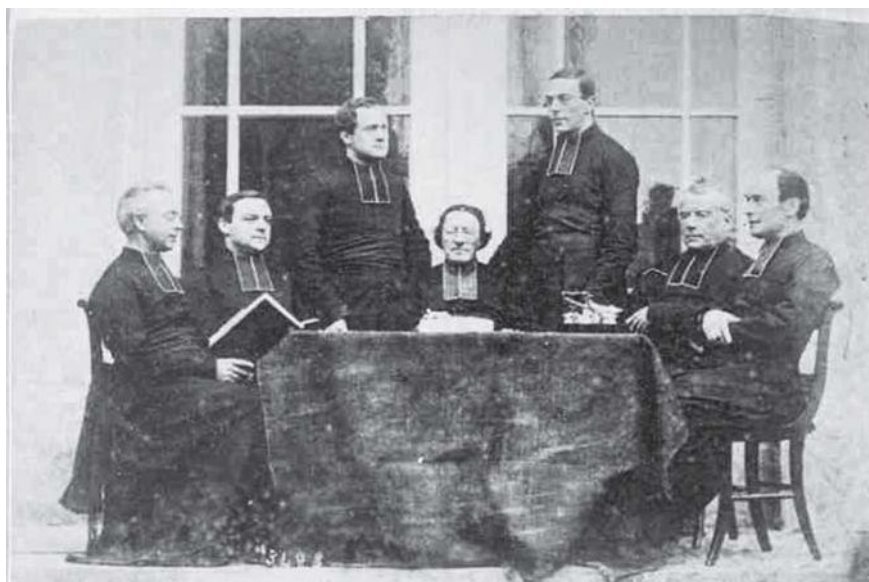

Fig. 9. Aimé Lagae, tweede van rechts.
(Slossefonds, Stadsarchief Kortrijk)

De familie Lagae

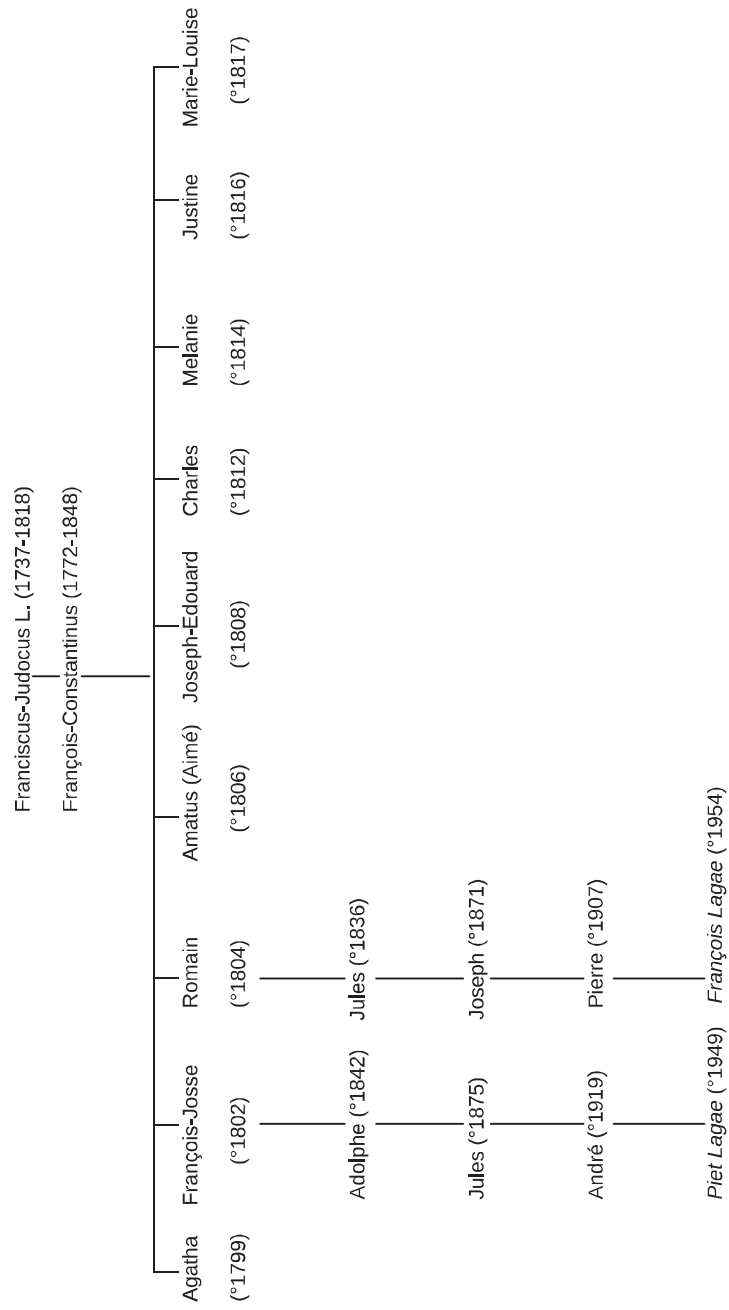

Fig. 10. Stamboom van de familie Lagae

De familie Gezelle

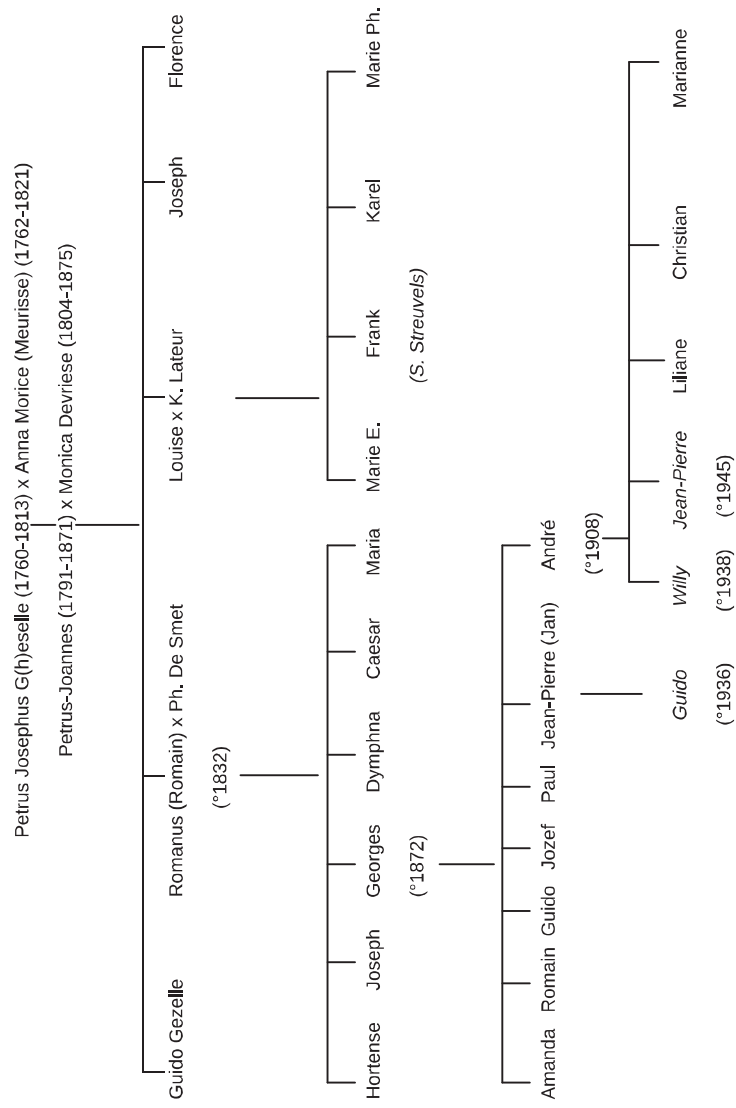

Fig. 11 Stamboom van de familie Gezelle

Jean-Pierre Gezelle (Oakland, USA), zoon van André, vergelijken met die van Pieter Lagae en François Lagae. Het verslag door Prof. J.-J. Cassiman van 19.11.2004 meldt dat uit de stalen DNA werd geïsoleerd en geanalyseerd voor de volgende hypervariabele DNA-merkers op het Y chromosoom volgens de procedures ISO4, NU AMP10, MINGEL 1, NU AB12, NU ANA2 en Interpretatie 1²⁸. De bespreking luidt als volgt:

Het Y-STR-profiel werd opgesteld voor Jean-Pierre Gezelle, Pieter Lagae en François Lagae. Onderlinge vergelijking van deze profielen toont aan dat enkel de Y-profielen van Pieter Lagae en François Lagae identiek zijn zodat beide personen waarschijnlijk een gemeenschappelijke voorvader hebben. Het Y-profiel van Jean-Pierre Gezelle is verschillend van het Y-profiel van Pieter Lagae en François Lagae zodat het uitgesloten is dat deze persoon een gemeenschappelijke voorvader heeft met Pieter Lagae of met François Lagae.

Besluit:

Jean-Pierre Gezelle is *niet* verwant in paternele lijn met Pieter Lagae, noch met François Lagae. Het Y-profiel van Pieter Lagae en van François Lagae werd tot nu toe slechts éénmaal geobserveerd in een mannelijke Belgische populatie van 116 personen.²⁹

In 2006 lieten we ter controle een bijkomende proef uitvoeren met de andere twee afstammelingen in rechtstreekse paternele lijn: Willy Guido Gezelle (Oakland, USA), oudste zoon van André, en Guido Gezelle (Zeebrugge, België), zoon van Jan Gezelle, en vervolgens vergelijken met de stalen van de Lagaes uit het eerste onderzoek. Uit het verslag van 14.9.2006 blijkt dat Guido Gezelle (G3327-4) en Willy Guido Gezelle (G3327-5) niet verwant zijn in paternele lijn met Pieter M. Lagae, noch met François Lagae.³⁰

BESLUIT

Het DNA-onderzoek van een staal mogelijke verwanten is dus negatief: tussen de onderzochte afstammelingen van de families Lagae en Gezelle is geen verwantschap vastgesteld. Het resultaat ontkracht de hypothese die we bij het

²⁸ In detail: DYS391, DYS3891, DYS439, DYS38911, DYS438, DYS437, DYS19, DYS392, DYS393, DYS390 en DYS385.

²⁹ J.-J. Cassiman, Verslag G3327 1-3, Leuven 19.11.2004.

³⁰ J.-J. Cassiman, Verslag G3327 4-5, Leuven, 14.9.2006.

begin introduceerden. Het verhaal over de ‘hoge’ afkomst van de Gezelles als mogelijke ‘verklaring’ van bepaalde familiale eigenschappen, incl. het artistieke talent, is wellicht een product van de fantasie. Dergelijke ideeën zijn overigens niet uitzonderlijk of spectaculair; bij grote kunstenaars is wel vaker een beroep gedaan op dit soort verhalen om hun genie te ‘verklaren’. Zo werd van Beethoven, om maar één geval te noemen, al tijdens zijn leven gezegd dat hij het onwettige kind was van de Pruisische koning Frederik Willem II, ‘met het gevolg dat zijn uitzonderlijk talent toegeschreven kon worden aan zijn uitzonderlijke afkomst.’ Het genie als natuurlijk kind is een topos in de kunstenaarsbiografie.³¹ Bij Streuvels en de familie Gezelle, zo is gebleken, steunt het verhaal waarschijnlijk niet op feiten, of correcter uitgedrukt, wij kunnen ze niet bewijzen. Wellicht heeft veel te maken met de eergierigheid en de trots van de vader van Guido Gezelle. Verhalen zijn een eigen leven gaan leiden en Streuvels heeft er, gevoed door zijn welbespraakte en fantasierijke moeder Louise Gezelle, nieuw leven aan gegeven. *Se non è vero...* ze hebben toch mee stof gegeven aan boeiende memoires en een wat miskennde, maar opmerkelijke roman.

Uiteindelijk heeft onze zoektocht meer resultaat opgeleverd voor de kennis van het werk van Streuvels. (Pseudo)wetenschappelijke opvattingen over erfelijkheid en determinisme hebben een belangrijke rol gespeeld in Streuvels’ visie op de verhouding tussen natuur en cultuur. Dat heeft sporen nagelaten in zijn autobiografische geschriften, maar blijkbaar ook in zijn fictiewerk. Opvallend is dat die impact zich niet beperkt tot het vroege werk van Streuvels. De memoires van de oudere Streuvels én de laatste volwaardige roman staan nog in het teken van die thematiek.

LITERATUURLIJST

Baur, F. (1956). ‘Caesar Gezelle’. *West-Vlaanderen* 5: 59-61.

Boon, L.P. (1979). *Memoires van de Heer Daegeman / Eros en de eenzame man. Verzameld werk [deel 18]*. Ed. Humbeek, K. e.a. (ed.). Utrecht-Amsterdam-Antwerpen: Arbeiderspers.

³¹ Caeyers, 2011, p. 38. Zo zou de schilder Delacroix een natuurlijke zoon van Talleyrand zijn geweest. Ook Louis Paul Boon hoorde van zijn moeder ‘dat er bloed van een kasteelheertje door zijn aderen vloeide’ en verwerkte ‘het sprookje’ op productieve wijze in een van zijn laatste pseudo-autobiografieën. Zie Boon, 1979, p. 311-312. Een pionier in het denken over het verband tussen genialiteit en erfelijkheid is Francis Galton (*Hereditary Genius*, 1869). Voor een situering, zie: Van Strien, 2015.

- Breës, T.** (2016). *Stijn Streuvels. Een kritische en biografische synthese*. Tielt: Lannoo.
- Brems, E.** (2007). 'Mannen, gegroet! Representaties van mannelijkheid bij Streuvels, Bordewijk en Walschap'. In De Smedt, M. (red.), *'Een wijf is een wijf'. Mannen en vrouwen bij Stijn Streuvels. Jaarboek 13 van het Stijn Streuvels genootschap*. Tielt: Lannoo, p. 195-216.
- Burssens, J.** (ed.) (1989). *Nulla dies sine linea. Uit het dagboek van Stijn Streuvels*. Zandhoven: De Diamant Pers.
- Caeyers, J.** (2011). *Beethoven. Een biografie*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Couttenier, P.** (1992). 'Guido Gezelle. Wisselende beelden van een dichter'. In: De Geest, D. & Van Vaeck, M. (red.), *Brekende spiegels. Beeldveranderingen in de Nederlandse literatuur*. Leuven: Uitgeverij Peeters, p. 95-117.
- Couttenier, P.** (1999). *Het Guido Gezelle museum te Brugge*. Brugge: Stad Brugge.
- De Bont, R.** (2008). *Darwins kleinkinderen. De evolutietheorie in België 1865-1945*. Nijmegen: Vantilt.
- De Geest, D. & Verstraeten, P.** (2013). 'Deze keer is het niet voor mijn plezier. *Ingooigem* I als (auto)biografie'. In De Smedt, 2013a, p. 111-138.
- Demedts, A.** (1969). 'Streuvels en de familiekunde'. *Vlaamse Stam* 5: 423.
- Demedts, A.** (1971). *Stijn Streuvels. Een terugblik op leven en werk*. Brugge: Orion.
- De Smedt, M.** (red.) (2011). *Stijn Streuvels en 'Heule'. Een boek 'voor mijn plezier'. Jaarboek 16 van het Stijn Streuvels genootschap*. Kortrijk: Stijn Streuvels genootschap.
- De Smedt, M.** (red.) (2012). *Stijn Streuvels en 'Avelghem'. 'Weeral en nog eens: voor mijn plezier'. Jaarboek 17 (2011) van het Stijn Streuvels genootschap*. Kortrijk: Stijn Streuvels genootschap.
- De Smedt, M.** (red.) (2013a). *Stijn Streuvels en 'Ingoyghem'. 'Dezen keer is het niet voor mijn plezier'. Jaarboek 18 (2012) van het Stijn Streuvels genootschap*. Kortrijk: Stijn Streuvels genootschap.
- De Smedt, M.** (ed.) (2013b). *Briefwisseling Stijn Streuvels (1871-1969) – Ernest Claes (1885-1968)*. Winksele/Leuven: Ernest Claes genootschap/Dauidsfonds.
- D'haen, C.** (1978). 'Louise Gezelle in 1864'. *De Leiegouw* 20: 49-62.
- Gellynck, H.** (1964). 'Lagae, Jules'. *Nationaal Biografisch Woordenboek* 1: 649-653.
- Gezelle, C.** (1918). *Guido Gezelle 1830-1899*. Amsterdam: L.J. Veen.
- Gezelle, G.** (1939). *Jubileumuitgave van Guido Gezelle's volledige werken. Brieven van, aan en over Gezelle. II. Uit velerlei Briefwisseling*. Baur, F. (ed.). Brussel/Amsterdam: Standaard.
- Gezelle, C.** (2009). *Mijmeringen*. Editie en commentaar Johan van Iseghem. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- Goddeeris, J.** (1998). *Jules Lagae. Een biografie. Jaarboek West-Vlaamse Gidsenkring*. Ieper: West-Vlaamse Gidsenkring.
- Kemperink, M.** (1993). 'Medische theorieën in de Nederlandse naturalistische roman'. *De Negentiende Eeuw* 17: 114-163.

- Kemperink, M.** (2001). *Het verloren paradijs. De Nederlandse literatuur en cultuur van het fin de siècle*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Lagae, M.** (1977). *De familie Lagae in de voetsporen van hun voorouders*. Aalter: Eigen beheer.
- Lagae, M.** (1988). 'Agatha Lagae in Heule'. *Heulespiegel* 8: 38-46.
- Lagrain, R.** (1975). *De moeder van Guido Gezelle*. Tielt-Amsterdam: Lannoo.
- Lagrain, R.** (1990). 'De nieuwe Guido Gezelle'. *Curricke*, 25: 113-115.
- Lagrain, R.** (1995). 'Het laatste paar jaren van Gezelles ouders te Brugge'. *Biekorf* 95: 369-374.
- Levine, G.L.** (1988). *Darwin and the Novelists. Patterns of Science in Victorian Fiction*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- Maes, N.** (red.) (1988). 'Honderd vijftig jaar Klooster van de Zusters van Liefde van Heule en zijn stichteres Agatha Lagae'. *Heulespiegel* 8: 1-48.
- Neyrinck, C.** (1982). *Honoré Lagae*. 2 dln. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven.
- Roelstraete, J. & De Lille, K.** (1971). *De voorouders van Stijn Streuvels*. Handzame: Familia et Patria.
- Roelstraete, J.** (1988). 'Aantekeningen bij de kwartierstaat van Agatha Lagae'. *Heulespiegel* 8: 28-37.
- Roelstraete, J.** (1999). 'Pieter Jan Gezelle. De vader van Guido Gezelle'. *Heulespiegel* 30: 4-13.
- Roelstraete, J. e.a.** (2011). *Heule 1111-2011*. Heule: Heemkundige Kring 'Langs d'Heuleboorden'.
- Schepens, L.** (1971). *Kroniek van Stijn Streuvels 1871-1969*. Brugge: Orion/Desclée De Brouwer.
- Schepens, L.** (1976). *De provincieraad van West-Vlaanderen 1836-1921*. Tielt-Amsterdam: Lannoo.
- Simons, L.** (1997). 'Het derde leven van Stijn Streuvels'. In Wauters, K. (red.), *Verhalen voor Vlaanderen. Aspecten van het Vlaamse fictionele proza tot aan de Tweede Wereldoorlog. Vijftien lezingen*. Kapellen: Pelckmans, p. 153-177.
- Streuvels, S.** (1937). *Levensbloesem*. Amsterdam: L.J. Veen.
- Streuvels, S.** (1973). *Volledig werk IV*. Brugge: Orion.
- Streuvels, S.** (2003). *Levensbloesem. Roman*. Met commentaar, verantwoording en woordverklaring. De Smedt, M. (ed.). *Jaarboek 9 van het Stijn Streuvelsgezelschap*, 2003. Kortrijk: Stijn Streuvelsgezelschap.
- Thiers, P.** (2011). 'Heule, een kinderbiecht; gedachtenis aan dien schoonen tijd'. In: De Smedt, 2011, p. 49-75.
- Tollebeek, J., Vanpaemel, G. & Wils, K.** (red.) 2003. *Degeneratie in België 1860-1940. Een geschiedenis van ideeën en praktijken*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Van den Berg, W. & Couttenier, P.** (2009). *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. Amsterdam: Bert Bakker.

- Van Iseghem, J.** (2006). 'Mijmeringen. Een onbekend manuscript van Caesar Gezelle'. *Verlagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 116: 419-488.
- Van Iseghem, J.** (2007). 'Voor altijd vergaan in 't ijle van de wind'. Stijn Streuvels, Caesar Gezelle en de familie Gezelle'. In De Smedt, M. (red.), 'Wie heet er u te slijten?' *Over De Vlaschaard van Stijn Streuvels. Jaarboek 12 (2006) van het van het Stijn Streuvels genootschap*. Kortrijk: Stijn Streuvels genootschap, p. 187-228 en 326-332.
- Van Strien, P.J.** (2015). *Het creatieve genie. Het geheim van de geniale mens*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Verheust, E.** (1959-1960). 'Le drame de Heule, épisode de la guerre scolaire dans les Courtrais'. *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk* 31: 121-154.
- Verleyen, M.** (2007). 'Hoe iedereen superbegaafd werd'. *Knack*, 2 mei 2007.